

ONKOLOGIK KASALLIKLARNING DIFFERENSIAL DIAGNOSTIKASI VA ZAMONAVIY DAVOLASH TAMOIYILLARI

Sultanova Dildora Po'lat qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya yo'nalishi talabasi

sultanovadildara2006@gmail.com

Annotatsiya: Bu maqolada saratonning sabablari, dastlabki belgilarini aniqlash usullari, zamonaviy davolash yondashuvlari va oldini olish yollari ko'rib chiqiladi. Hozirgi vaqtda dunyo bo'ylab saraton bilan kurashish ishlari olib borilmoqda.

Kalit so'zlar: saraton, onkologiya, kasalliklari aniqlash, dastlabki belgilar, davolash usullari, profilaktika.

Аннотация: В этой статье будут рассмотрены причины возникновения рака, методы выявления его ранних признаков, современные подходы к лечению и способы профилактики. В настоящее время во всем мире предпринимаются активные усилия по борьбе с раком.

Ключевые слова: рак, онкология, диагностика заболеваний, первые признаки, методы лечения, профилактика.

Annotation: This article discusses the causes of cancer, methods for detecting its early signs, modern methods of treatment and prevention. Currently, an active fight against cancer is being conducted all over the world.

Keywords: cancer, oncology, disease detection, initial symptoms, treatment methods, prevention.

Bugungi kunda saraton kasalligi butun dunyo bo'ylab millionlab insonlarning hayotiga ta'sir ko'rsatayotgan eng jiddiy muammolardan biri hisoblanadi. Ko'pchilik saratonni faqat o'lim bilan bog'lasa-da, aslida uni erta aniqlash va to'g'ri davolash orqali yengish mumkin. Shu sababli saraton haqida to'g'ri va aniq ma'lumotga ega bo'lish, uning kelib chiqish sabablari, belgilari hamda oldini olish yo'llarini bilish har bir inson uchun muhimdir. Ushbu maqolada saraton kasalligining mohiyati, asosiy turlari va undan himoyalalanish usullari haqida so'z yuritiladi.

Saraton bugungi kunda butun dunyoda eng xavfli va keng tarqalgan kasalliklardan biri hisoblanadi. U inson salomatligiga jiddiy zarar yetkazib, hayot sifatini pasaytiradi. Ko'pchilik saratonni davolab bo'lmaydigan kasallik deb o'ylaydi, ammo uni erta aniqlash

va to'g'ri davolash orqali yengish mumkin. Shu sababli saraton haqida to'g'ri ma'lumotga ega bo'lish har bir inson uchun muhimdir.

Saraton — bu organizmdagi hujayralarning nazoratsiz va tartibsiz ko'payishi natijasida yuzaga keladigan kasallikdir. Normal sharoitda hujayralar ma'lum vaqtda bo'linadi va eskirgan hujayralar o'rnini yangilari egallaydi. Ammo ayrim omillar ta'sirida hujayralarning genetik tuzilishi buzilib, ularning o'sishi va bo'linishi nazoratsiz holatga o'tadi. Natijada o'sma paydo bo'ladi va u atrofdagi to'qimalarga zarar yetkazishi mumkin. Saratonning 100 dan ortiq turlari mavjud bo'lib, ular ko'pincha joylashgan a'zosiga qarab o'pka, sut bezi, oshqozon-ichak va qon saratoni ya'ni leykoz kabi turlarga bo'linadi. [1]

Saraton haqida gap ketganda, shuni anglash kerakki, bu kutilmagan tasodif emas, balki organizmdagi uzoq davom etgan salbiy jarayonlarning yakuniy natijasidir. Uni yengishning eng birinchi qadami — qo'rquvni bilimga almashtirishdir. Bugun biz bilamizki, saratonning asosiy "yoqilg'isi" bu bizning noto'g'ri turmush tarzimiz: sifatsiz ovqatlanish, harakatsizlik va yillar davomida to'plangan zararli odatlardir. Agar inson o'z rasionini tartibga solsa va zararli kanserogenlardan (ayniqsa tamakidan) uzoqlashsa, u o'zini bu xavfdan 50 foizga himoya qilgan bo'ladi.

Saratonning ilk belgilari ko'pincha xavfli tuyulmaydi va boshqa oddiy xastaliklarga o'xshab ketadi. Eng keng tarqalgan simptomlardan biri — sababsiz tana vaznining keskin kamayishi (bir oyda 5 kg dan ortiq). Bu holat ayniqsa oshqozon, o'pka va qizilo'ngach saratonida ko'p kuzatilib, saraton hujayralarining organizm energiyasini jadal iste'mol qilishi bilan bog'liq. Shuningdek, uzoq davom etuvchi va tushuntirib bo'lmaydigan holsizlik hamda surunkali charchoq organizmda yashirin qon yo'qotish yoki intoksikatsiya ketayotganidan dalolat berishi mumkin.

Tashqi belgilar orasida teridagi o'zgarishlar melanoma xavfini ko'rsatsa, teri yoki ko'z oqi sarg'ayishi jigar va o't yo'llari muammolaridan ogohlantiradi. Lokal belgilarga esa uzoq vaqt bitmaydigan yaralar, tana a'zolarida paydo bo'lgan g'ayritabiiy zichlashish va tugunlar, ayniqsa sut bezi yoki limfa tugunlarida), shuningdek, uzoq muddatli quruq y o'tal yoki o'voz bo'g'ilishi kiradi. Ovqat hazm qilish tizimidagi o'zgarishlar — doimiy qorin dam bo'lishi, ich kelishining o'zgarishi yoki siydikda qon ko'rinishi ham jiddiy tekshiruv uchun asos bo'lishi shart. Shuni yodda tutish kerakki, og'riq ko'pincha saratonning kechki bosqichlarida paydo bo'ladi, shuning uchun og'riq yo'qligi sog'lomlik belgisidir deb xotirjam bo'lmaslik kerak [2].

Saraton kasalligi tibbiyotda hujayra turiga ko'ra bir necha asosiy guruhlariga bo'linadi. Eng keng tarqalgan turi karsinomalar bo'lib, ular tana a'zolarining ichki va tashqi qismini qoplaydigan epiteliy to'qimasidan rivojlanadi. Bunga o'pka, sut bezi, oshqozon va prostata bezi saratonlari misol bo'ladi. Sarkomalar esa suyak, tog'ay, yog' va mushak kabi

biriktiruvchi to'qimalarda paydo bo'ladi va agressiv kechishi bilan ajralib turadi. Qon hosil qiluvchi tizim kasalliklari — leykozlar suyak ko'migida boshlanib, qonda patologik hujayralarning ko'payishiga sabab bo'ladi, limfomalar esa immun tizimining bir qismi bo'lgan limfa tugunlarini zararlaydi. [3]

Hozirgi vaqtda dunyo bo'yicha tarqalishi jihatidan sut bezi saratoni ayollar o'rtasida birinchi o'rinda turadi. O'pka saratoni esa o'lim ko'rsatkichi bo'yicha eng yuqori natijani qayd etib kelmoqda, bu ko'pincha kasallikning kech aniqlanishi bilan bog'liq. Shuningdek, ovqatlanish ratsionidagi o'zgarishlar tufayli kolorektal (yo'g'on ichak) saratoni ham yil sayin ortib bormoqda. Kamroq uchrasa-da, markaziy asab tizimi o'simtalari (miya saratoni) va teri saratoni (melanoma) o'zining jadal rivojlanishi va metastaz berish xususiyati bilan xavfli hisoblanadi. Har bir tur o'ziga xos molekulyar tuzilishga ega bo'lib, bu ularni davolashda individual yondashuvni talab qiladi. [4]

Fan bir joyda turmaydi va so'nggi yillarda onkologik kasalliklar bilan kurashda ancha jiddiy siljishlarga erishildi. Lekin bu kasallikni bir xil uslub bilan davolab bo'lmaydi va har bir holat bo'yicha alohida yondoshuv zarur. Davolash samarasi kishi a'zosining patologik o'zgarishlari qay darajadiligiga bog'liq. Zamonaviy uslublarni qo'llagan holda so'nggi o'n yilliklar ichida minglab bemorlarning hayoti saqlab qolindi, umr davomiyligini uzaytirishga erishildi. Shifokorlar uchun davolash jarayonida zarur uslubni tanlashda mutatsiyaga uchragani tufayli onkologik jarayon boshlangan hujayralarning molekulyar strukturasini o'rganish juda muhim. Saratonning hujayra darajasidagi ta'sirini o'rgangandan keyingina va bemor organizmining holatiga ko'ra o'ziga xos davolash choralari kirishiladi. Shuningdek qon tahlilini tekshirish o'sma holatiga ko'ra biopsiya uchun to'qima olish mumkin bo'lmagan holatlarda immunoterapiya ishlab chiqish uchun ko'mak beradi.

Saraton kasalligiga qarshi kurashda muvaffaqiyat ikki asosiy ustunga tayanadi: aniq tashxis va to'g'ri tanlangan davolash taktikasi. Bugungi kunda tashxis qo'yish jarayoni shunchaki kasallikni aniqlash emas, balki o'simtaning "molekulyar pasporti"ni yaratish darajasiga yetgan.

Zamonaviy diagnostika bir necha bosqichli filtdan iborat. Dastlabki bosqichda skrining dasturlari (mammografiya, flyuorografiya, kolonoskopiya) yordamida kasallik hali simptomlarsiz kechayotgan davrda tutiladi. Agar shubha paydo bo'lsa, vizualizatsiya usullari ishga tushadi: Kompyuter tomografiyasi (KT) suyak va zich to'qimalarni, Magnit-rezonans tomografiya (MRT) esa yumshoq to'qimalar va asab tizimini yuqori aniqlikda ko'rsatadi. Eng cho'qqi texnologiya — PET-KT (Pozitron-emission tomografiya) bo'lib, u tanaga yuborilgan radioaktiv glyukoza orqali saraton hujayralarining faolligini hatto ular o'simta hosil qilmasidan oldin "yongan" nuqtalar shaklida aniqlaydi. [5]

Biroq, onkologiyada oltin qoida mavjud: "Gistologiyasiz tashxis yo'q". Ya'ni, biopsiya o'tkazilmasdan davolash boshlanmaydi. Biopsiya davomida olingan hujayralar laboratoriyada maxsus bo'yoqlar yordamida (immungistokimyo) tekshiriladi, bu esa o'simtaning qaysi dori vositalariga sezgirlikni aniqlash imkonini beradi [4].

Hozirgi vaqtda davolash usullari klassik va innovatsion turlarga bo'linadi:

Jarrohlik (Xirurgiya): Bu eng qadimgi va samarali usul bo'lib, asosiy maqsad — o'simta o'chog'ini sog'lom to'qimalar chegarasigacha olib tashlashdir. Hozirda ochiq operatsiyalar o'rnini kam invaziv (laparoskopik va robotik) jarrohlik egallamoqda, bu esa bemorning tezroq tiklanishini ta'minlaydi [4].

Kimyo va Nur terapiyasi: Kimyoterapiya butun organizm bo'ylab tarqalgan mikroskopik hujayralarni yo'q qilishga qaratilgan bo'lsa, nur terapiyasi (radioterapiya) o'simtaga mahalliy zarba beradi. Zamonaviy chiziqli tezlatgichlar nurni millimetrik aniqlikda yo'naltirib, sog'lom a'zolari asrab qoladi [5].

Target (Maqsadli) terapiya: Bu usul saraton hujayrasidagi o'ziga xos oqsil yoki genni nishonga oladi. U sog'lom hujayralarga teginmagani uchun an'anaviy kimyoterapiyaga nisbatan nojo'ya ta'siri ancha kam [6].

Immunoterapiya: Eng inqilobiy yo'nalish. Bunda bemorga maxsus dori (immun nazorat nuqtasi ingibitorlari) beriladi, u saraton hujayralarining "niqobini" yechadi va tananing o'z immun tizimi (T-killerlar) saratonni dushman deb tanib, uni yo'q qila boshlaydi.[4]

Saraton kasalligini o'rganish va unga qarshi kurashish jarayoni shuni ko'rsatadiki, bu xastalik shunchaki tibbiy muammo emas, balki insoniyatning biologik va texnologik imkoniyatlari sinovidir. Maqolamiz davomida tahlil qilinganidek, saraton — bu hujayra darajasidagi murakkab "isyon" bo'lib, uni yengish uchun faqat jarrohlik pichog'i emas, balki chuqur bilim va yuqori texnologiya talab etiladi.

Bugungi kunda onkologiya sohasi ulkan burilish nuqtasida turibdi. Agar ilgari asosiy e'tibor o'simtani har qanday yo'l bilan (sog'lom to'qimalarga zarar yetkazib bo'lsa ham) yo'q qilishga qaratilgan bo'lsa, zamonaviy Target va Immunoterapiya usullari inson tanasining ichki resurslarini uyg'otishga va dorilarni faqat "nishon"ga yo'naltirishga xizmat qilmoqda. Bu esa bemorlarning nafaqat umrini uzaytirmoqda, balki ularning hayot sifatini ham saqlab qolmoqda.

Xulosa qilib aytganda, saraton endi o'lim hukmi emas, balki o'z vaqtida aniqlanishi va to'g'ri boshqarilishi shart bo'lgan surunkali xastalikdir. Tibbiyotning ulkan kuchi, ilmfanning cheksiz imkoniyatlari va har bir insonning o'z sog'lig'i oldidagi mas'uliyati birlashgan joyda, bu dard ustidan g'alaba qozonish muqarrardir. Bizning vazifamiz —

kasallik haqidagi bilimlarimizni oshirish va sog‘lom turmush tarzini nafaqat maqsad, balki yashash tarziga aylantirishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (WHO) – Saraton bo‘yicha global faktlar va profilaktika choralari.
2. Sharipov V.H. Patologik anatomiya. — Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2005.
3. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (WHO) "Classification of Tumours" seriyasi.
4. Abdullayev A.A., Xolmatov S.X. Onkologiya asoslari. — Toshkent: O‘zR Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi nashriyoti, 2018. — 352 b.
5. Xo‘jabekov M.X. Nur tashxisi (Radiologiya). — Toshkent: Ibn Sino, 2010.
6. Xo‘jayev J.K. Tibbiy genetika. — Toshkent: O‘qituvchi, 2011. (Irsiy moyillik uchun).